

Мр Будимир Фуштић
Пољопривредни институт — Титоград

Приказ педолошких истраживања Црне Горе*

За разлику од неких других истраживања, на примјер геолошких и ботаничких, која су вршена још у прошлом вијеку, педолошка истраживања на територији Црне Горе почела су знатно касније. Прва истраживања те врсте на подручју данашње Црне Горе почела су у трећој деценији овог вијека радovima Ј. Калуберовића и проф. Б. Злоковића. Калуберовић је 1924. и 1925. објавио радове о проблему мелиорације Улицњског поља и исушења Скадарског језера, а проф. Злоковић у „Геолошким анализима Балканског полуострва“ (1930) рад под насловом „Педолошка истраживања на Никшићком пољу“. Злоковић је наставио истраживања, углавном током љетњих ферија. До 1940. објавио је неколико радова о земљиштима крашких и приморских поља: Граховско, Дврсно (Драгаљ), Грбаљско, Његушко и Цетињско поље, Тополица код Бара и околина Рисна. Цариков Д. (1930) објавио је рад „О земљишту и економским приликама подручја Скадарског језера у границама наше државе“, а Проф. А. Стебут (1934) — „Климатске, хидролошке и педолошке особине источног дела Црне Горе“.

Поред ових истраживања, вјероватно су, иако за то нема никаквих сачуваних података, рађене неке хемијске анализе земљишта у лабораторији Хемијско-педолошког одељења Државне огледне станице за јужне културе у Тополици код Бара која је основана 1937. Такође су за вријеме другог свјетског рата и по-

* Овај рад представља саопштење које је аутор поднио на састанку Друштва за проучавање земљишта Црне Горе 10. марта 1978.

слије, до 1949. можда рађене неке анализе земљишта у поменутом одсјеку.

На основу овога може се закључити да су педолошка истраживања на подручју Црне Горе тек била почела, и њима до 1949. обухваћене веома мале површине у поређењу са неким другим крајевима Југославије у којима је, на основу педолошких истраживања, објављен знатан број радова, па чак и удџбеника из педологије. Ова истраживања била су махом узгредна и обављана су најчешће након екскурзионих обилазака дотичног краја. Судаћи по садржају радова имала су циљ да се проуче морфолошке, дијелом физичке и хемијске особине педолошких творевина, односно прикажу климатске, хидролошке, педолошке и економске прилике одређеног подручја.

Послије другог свјетског рата, потребе за брзом обновом земље, наметнуле су стварање услова за истраживачки и научни рад у свим областима, па и у областима пољопривреде. Пољопривреда је била најважнија грана ратом опустошена и разорене привреде Југославије. За њен развој било је нужно извршити обимнија педолошка и мелиорациона истраживања и предузети низ одговарајућих мјера са циљем да се добије што више производа за исхрану становништва. Црна Гора није располагала довољним бројем стручњака—агронома посебно педолога. Стога је дошло до формирања групе агронома од стране Министарства пољопривреде ФНРЈ (решење бр. 1519 од 23. IV 1949.) која је добила задатак „да изврши педолошка и мелиоративна истраживања неких за пољопривреду важних подручја Црне Горе”. У састав ове групе били су: инж. Србољуб Вукашиновић, инж. Рајко Опачић, инж. Радмило Митровић, инж. Милорад Трифуновић, инж. Андрија Чолак, инж. Обрад Јовановић и Добросав Симић. По њеном доласку у Црну Гору обновљена је педолошка лабораторија у Бару, а за руководиоца Педолошког завода, у саставу Станице за јужне културе постављен је инж. Боривој Пушић. Као што се види, група је била бројна и њен рад, уз стварање других услова, представља прави почетак педолошког истраживања земљишта Црне Горе. Од тада па надаље може се издвојити неколико периода рада на педолошком истраживању и проучавању земљишта Црне Горе. Они имају одређене карактеристике па их је у даљем излагању потребно нагласити.

Први период почео је доласком поменутог егруппе у Црну Гору и трајао је до 1953. год. То је период планског вођења пољопривреде, када су за педолошка истраживања била заинтересована министарства пољопривреде (ФНРЈ и НРЦГ). Тада су истраживањима обухваћени поједини равни рејони Црне Горе гдје су постојали услови за интензивирање пољопривреде или

су биле нужне претходне мелiorације за заснивање савремене пољопривредне производње.

У овом раздобљу испитана су земљишта и урађене педолошке карте за следећа подручја: Улцињско и Штојско поље и Шаско блато, око 5.370 ха, Доњозетска и Цеклинска касета око 12.000 ха, Сугорина код Херцег-Новог око 220 ха, Љешкопоље и Љешкопољски дуг око 3.000 ха, Црмничко и Ораховско поље око 1.500 ха, Мрчево и Грбаљско поље око 1.200 ха, околина Колашина и Мојковца око 1.370 ха, Иванградска и Бјелопољска котлина око 3.700 ха и Бјелопавлићка равница око 6.680 ха. За испитане површине у овим подручјима израђене су рукописне педолошке карте размјера 1:50.000, а за неке 1:20.000 и 1:10.000, док су у педолошким елаборатима описана педогенетска, агропедолошка и хидропедолошка својства земљишта и њихова пољопривредна вриједност. Сви су ови елаборати за оно вријеме представљали врло детаљне и веома солидне радове. У овим истраживањима, поред поменутих специјалиста из групе, учествовали су инж. Боривоје Пушић, инж. Дамјан Пејовић, инж. Нада Нastiћ и инж. Босиљка Тупањанин.

Иако овај период није трајао дуго, значајно је да је за кратко вријеме урађено доста и поред недовољног искуства једног броја учесника у истраживањима. Недовољан број профила у односу на површину коју карактерише један профил као и неједнака густина њихове мреже и ниједан објављени рад на основу резултата тако обимних и солидних истраживања, недостаци су рада у овом првом периоду.

У то вријеме сасвим независно и самостално проф. Никол Павићевић обавља опсежна генетска проучавања планинских црница на кречњацима Црне Горе. На основу њих Павићевић брани докторску дисертацију (1952) под насловом „Бујавице на црногорском кршу“ коју касније (1956) под истим насловом објављује као посебну књигу. Овај рад проф. Павићевића има особити значај за расветљавање неких питања теоријске природе. Он је указао на разноврсност и већи број педогенетских фактора под чијим се утицајем образују земљишта брдско-планинског подручја Југославије. Његов рад је видно допринио даљем развоју педологије, нарочито области класификације и назива земљишта која се образују у брдима и планинама а која припадају разноврсним групама и типовима.

Други период педолошких истраживања је онај од 1953. до 1964. Током 1950. и 1951. године скоро сви стручњаци из групе пошли су на сличне задатке у друге крајеве Југославије. Годину дана касније Педолошки завод Станице у Бару улази у састав Завода за пољопривредна истраживања — Титоград, гдје је пресељен 1954. У овом Заводу наставља рад под називом Отсјек за испитивање земљишта, али са недовољно кадра, јер

до 1962. у њему раде свега 1-2 педолога. Ово је и био основни разлог што се рад на педолошком истраживању наставља у смањеном обиму и слабијим интензитетом до 1957.

Педолошка истраживања у овом периоду обављају се претежно на захтјев појединих среских или општинских одбора, државних пољопривредних хобара и земљорадничких задруга. По карактеру она се не разликују од оних у претходном периоду. Због недовољног кадра и опреме у Црној Гори, неке послове из ове области, нарочито анализе земљишта, преузимала је и обављала Савезна комисија за водопривреду, односно касније Институт за водопривреду НР Србије.

У овом периоду урађен је велики број елабората и карата, такође различитог мјерила за подручја: Никшићко и Граховско поље, Плавско-гусињску котлину, Маоче, Вруљу, Пљеваљско поље и друга. Заједно са оним из претходног периода, истраживањима у овом периоду обухваћени су скоро сви равни комплексни земљишта у Црној Гори. За неке објекте унутар равних комплекса а и изван њих извршена су и детаљна педолошка истраживања за потребе мелиорација, привођења интензивној производњи или пак за потребе организовања и проширивања неких газдинстава и задруга и нарочито за подизање засада на неким друштвеним газдинствима. Из тог периода потиче и један законски пропис по коме се прије подизања засада земљиште морало педолошки испитати. За ове објекте карте су рађене у крупном мјерилу (1:5.000 или 1:10.000) и имале су практичну примјену.

Поред педолошких истраживања за потребе развоја и организовања газдинстава и задруга, мелиорација и привођења култури немелиорисаних површина, у овом раздобљу почео је рад на педогенетском проучавању земљишта и изван равница, тј. регионално. Циљ је био утврђивање распрострањености појединих типова земљишта. Такође су почела и нека стационарна праћења и проучавања метода наводњавања и одводњавања, расољавања сланих земљишта Приморја, па и градње система за наводњавање у Бјелопавлићкој равници, Љешкопољу, Граховском пољу и Црмничком пољу.

На иницијативу и препоруку Југословенског друштва за проучавање земљишта, 1956. почело је систематско педогенетско проучавање земљишта за израду педолошке карте Југославије размјере 1:50.000. Отсјек за испитавање земљишта у саставу Завода за пољопривредна истраживања укључује се у ова проучавања за подручје Црне Горе и организује теренска и лабораторијска истраживања. Међутим, са недовољним кадром и веома скромном опремом, он сам није могао обавити тако обиман и значајан посао. Стога Завод за пољопривредна истраживања у Титограду ангажује за сарадњу на овим задацима Завод за агрокологију из Загреба и Завод за педологију Пољопривредног

факултета из Земуна. Међусобним уговором прецизирани су задаци и обавезе учесника па Завод за агроекологију обавља истраживања за подручје од Дурмитора и Сињавине до Никшића, Завод за педологију Пољопривредног факултета за подручје Полиња, а Завод за пољопривредна истраживања за подручје пљеваљског среза и Бањанџа.

Завод за агроекологију, са др. Павлом Ковачевићем као носоцем посла, обавио је истраживања и проучавања у току 1958-60. године. Резултате је средно у обимну и комплетну студију под насловом „Педолошка и вегетацијска истраживања Дурмиторско-сињавинске и централне области Црне Горе“ која, поред тумача, садржи и рукописну педолошку карту 1:50.000, списак свих педолошких профила и полупрофила, фитоценолошке табеле биљних заједница, цртеже станишних прилика и знатан број фотоснимака терена, профила, вегетације и других објеката.

Завод за пољопривредна истраживања, под руководством дипл. инж. Грујице Буретић, обавио је, са прекидима, истраживања Пљеваљског среза од 1958. — 1964. Резултати истраживања за ово подручје сређени су у обимној студији „Земљишта пљеваљског подручја“ која такође, уз коментар и велики број фотоснимака, има рукописну карту 1:50.000 али не по секцијама, као у претходној студији, већ повезану на платну у једну цјелину.

Завод за педологију Пољопривредног факултета, чији је носилац био проф. Н. Павићевић обавио је теренска и нека лабораторијска истраживања земљишта за подручје Полиња. Међутим, резултати ових истраживања нијесу сасвим обрађени и сређени па имају ограничену вриједност. Исто важи и за подручје Бањанџа које је обрађивао Завод за пољопривредна истраживања.

Педолошка истраживања која су обавила три поменућа Завода практично представљају почетак рада на картографији земљишта Црне Горе. Значајна су као прилог познавању земљишног покривача ових подручја али и по томе што се картирање преноси из равница у брдско-планинско подручје, гдје се налази углавном приватни посјед и гдје је веома екстензивна пољопривредна производња. Картирање је подстакло да се размишља а касније и предузму одређене мјере за унапређење пољопривреде и на овом подручју. Поред тога, овим истраживањима стечена су прва драгоцене искуства у картирању и проучавању земљишта брдско-планинског подручја, које захвата огромну површину Југославије. Касније ће ова искуства бити од велике користи приликом систематског проучавања земљишта и картирања за израду педолошке карте Југославије 1:50.000 и то не само у Црној Гори већ и другим републикама.

Што се тиче густине профила, броја анализираних узорака, проучености својстава земљишта итд., ова истраживања не разликују се битно од оних ранијих која су обухватила само равне терене. Број издвојених и на картама приказаних систематских јединица земљишта говори о детаљности карата овог мјерила, што нарочито важи за карту Плевањског подручја.

У овом периоду објављен је извјестан број радова о земљиштима неких подручја а на основу података и резултата ових и неких других истраживања. Неколико, запажених радова објавио је проф. Н. Павићевић од којих ћемо поменути: „Планинска пашњачка земљишта на високим планинама око Горњег Лима“, Архив за пољ. науке, св. 85, 1956, „Особине алувијума у долини Лима“, Наша пољопривреда, бр. 2, 1957; „Црвенице Црне Горе и Херцеговине“, Архив за пољ. науке, св. 32, 1958; „Смеђа земљишта у лимској долини“, Наша пољопривреда, бр. 2, 1958.

Неколико радова објавили су Пејовић Д., Пламеницац Н., Буретић Г. и неки други аутори.

Као што се види, у овом периоду доста је рађено на педолошком истраживању и картирању земљишта Црне Горе. Основне су карактеристике тога рада детаљно проучавање морфолошких, физичких и хемијских особина земљишта, утицај педогенетских фактора и неких педогенетских процеса на образовање земљишта, итд. Упоредо са овим, одређивана је и припадност одређеном типу земљишта и разврставање на ниже систематске јединице. При томе подјела се заснивала и задржавала у оквирима до тада познатих типова, као што су: чернозем, гајњача, смоница, црвеница, подзол, алувијум, делувијум, бувица итд., односно у оквиру класификације у којој је тип земљишта основна јединица. Тек при крају овог периода, тачније 1963, као резултат педолошких истраживања и проучавања земљишта у Југославији у току десет-дванаест година, Југословенско друштво за проучавање земљишта на свом другом конгресу у Охриду донијело је нову, савременију класификацију земљишта Југославије. Она се, и према принципима на основу којих је израђена и према хијерархијском систему јединица, а дијелом и по номенклатури, знатно разликује од ранијих класификација проф. А. Стебута и проф. М. Грачанина. На основу каснијих нових сазнања о земљиштима Југославије, ова тзв. Охридска класификација биће допуњавана и усавршавана.

Када бисмо сумирали резултате педолошких истраживања у овом периоду могло би се закључити да су они могли бити запаженији и бољи, да се посао обављао према јединственој методологији, плански и под контролом и да су сва ова истраживања финансирана из одређеног центра. Осим тога, и поред значајног доприноса, вриједност ових истраживања је дјелимично окрњена и умањена, обзиром да је знатан број елабората, сту-

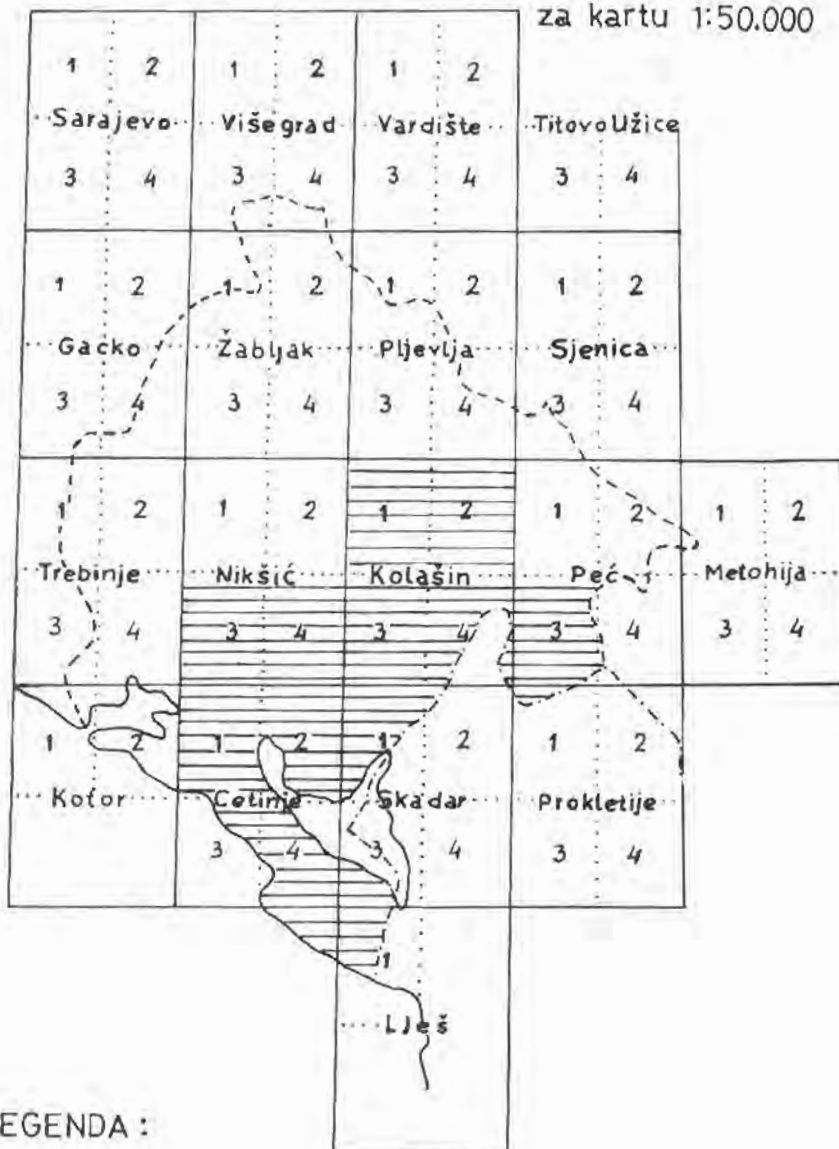
дија и карата растурен, односно налази се код разних организација, највише банака и других административних установа.

Т р е ћ и п е р и о д у педолошким истраживањима јесте онај од 1964. У то вријеме престаје интерес срезова и општина за педолошка истраживања. У склопу тадашњих насталих промјена у читавом нашем друштву, формиран су Савезни савјет и републички савјети за координацију научних дјелатности који из својих фондова финансирају научноистраживачки рад. Израда педолошке карте Југославије мјерила 1:50.000 прихваћена је као општејугословенски пројекат који финансира Савезни фонд уз партиципацију републичких фондова и других извора. Приликом предлагања пројекта формирана је једна Интеринститутска комисија, састављена од представника свих педолошких установа и факултета цијеле земље. Комисија је утврдила, и препоручила јединствене методе рада, разрадила критерије и нормативе и издала „Приручник за теренска педолошка истраживања” који су написали др Војна Јакшић и др Павле Ковачевић. До тада методе рада нијесу биле уједначене, већ је свака установа у педолошким истраживањима примјењивала различите методе, што се, мање више, може сматрати крупним недостатком свих дотадашњих истраживања. Комисија прати рад на педогенетском истраживању земљишта и изради педолошке карте разматрањем и усвајањем годишњих извјештаја и одобравањем штампања педолошких карата.

Захваљујући овом договору у току двије године — 1964 и 1965 — извршена су истраживања и картирања земљишта на подручју Титограда, Бара и Улциња на површини од око 160.000 ха. Резултати тих истраживања и добијени подаци обрађени су а пет секција педолошке карте штампано је у боји у по 1000 примјерака. Репродукцију и штампање обавила је „Геокарта”, Београд, 1966. Ових пет секција представља појаву прве штампане педолошке карте на тлу Црне Горе, што је истовремено догађај историјског значаја у области картографије земљишта наше Републике.

Према уговору који су склопиле све педолошке установе у земљи, међу којима и Пољопривредни институт — Титоград као носилац овог посла за Црну Гору, са Савезним фондом, израда педолошке карте 1:50.000 представљала је савезни задатак. Уговор је прво склопљен на двије године, као прва фаза рада на изради педолошке карте. Након завршетка уговорених обавеза и штампања секција, уочене су извјесне неслагласности, посебно у означавању, односно називима истих систематских јединица земљишта. Због тога, Комисија, приликом продужења уговора. (1966), поново се договорила о јединственим методама, како за теренска тако и за лабораторијска истраживања. Тада, уз касније допуне, она је утврдила јединствену номенклатуру

PREGLEDNI LIST SEKCIJA CRNE GORE
za kartu 1:50.000

LEGENDA :

 štampane sekcije pedološke karte

систематских јединица земљишта, симболе и боје за њихово означавање, легенду карте, обрасце за сређивање аналитичких и теренских података и друго.

Све ово, као и неки други услови, допринијело је да се педогенетско проучавање и картирање земљишта и израда педолошке карте од 1964. обавља са више система и плана у читавој Југославији, па, према томе, и у Црној Гори. У поређењу са радом у ранијим периодима, овај најновији одликује се прецизношћу и већим квалитетом. Договорени су и уговорима примљени као обавеза: број и густина профила, број анализа, која својства земљишта треба проучити и анализирати, годишња норма рада установа, дневна норма једног стручњака — педолога итд. Сваку секцију педолошке карте прати њена документација у којој су сва теренска опажања и аналитички подаци, затим коментар, односно тумач о генези, класификацији, производној вриједности, начину коришћења и основним мјерама за поправку, заштиту и рационално искоришћавање земљишта. Најзад, предвиђена је обавеза педолошких установа да штампају педолошку карту (са коментаром или без њега) и то као појединачне секције или студије земљишта са картом ситнијег мјерила за поједина подручја која представљају цјелине. Заједничка комисија врши детаљан преглед рада свих установа које раде на картографији и одобрава штампање педолошких карата.

Од 1964. рад на картографији земљишта Црне Горе био је врло интензиван. Поред јужног дијела Црне Горе, који је урађен у првој фази, до 1970. искартирана је површина од око 445.000 ха, а налази се на секцијама: Пећ 3, Колашин 1, 2, 3 и 4, Нишњић 3 и 4 и Цетинје 1 и 3. За све ове секције урађени су тумачи са потребним прилозима и рукописним картама. Свих девет секција приређено је за штампу и обављена репродукција (1969 и 1970) у боји у по 500 примјерака. Штета је што се нијесу могла обезбиједити средства да се заједно са картама штампају и тумачи.

Значајно је овдје помнеути да је 1971. укинут Савезни фонд за научни рад. Услед тога финансирање израде педолошке карте у цјелости се преноси на Републички фонд, односно, касније, СИЗ за науку Црне Горе. За читаво вријеме рада на овом обимном послу и значајном задатку средства су била недовољна. Због недостатка средстава стаће се са даљим штампањем карата.

Наредних 5 година рад је обављан несмањеним интензитетом и искартирана је површина од око 510.000 ха. За цијелу ову површину, која се налази на 18 секција, сређени су сви потребни подаци и урађене рукописне карте.

Последње двије године, тј. 1976. и 1977. рађене су допуне и провјера раније картираних подручја, тј. Пљеваљског и Дурмиторског. Овај посао ће се завршити током 1978. чиме ће се

практично завршити теренска истраживања за педолошку карту 1:50.000. То, међутим, не значи да се овим завршава цјелокупни посао на изради педолошке карте. Послова има још доста. Карте су штампане за површину од око 600.000 ха. За осталих око 780.000 ха (види прегледни лист) треба приредити и штампати карте. Затим приредити и штампати тумаче за све секције, па студије земљишта и карте за поједина подручја или монографију о земљиштима Црне Горе са синтетизованом педолошком картом ситнијег мјерила (на пр. 1:200.000). Да би се све ово урадило и окончао посао на педолошкој карти потребно је још и времена и материјалних средстава.

У педолошким истраживањима од 1964. највише пажње посвећено је педогенетском проучавању и изради педолошке карте 1:50.000. То је сасвим разумљиво ако се има у виду да је пројекат имао шири — југословенски значај и карактер претежно природно-научних и фундаменталних истраживања. Но, и поред обимног посла на изради педолошке карте, у овом периоду обављена су бројна и значајна друга истраживања, нарочито у области мелиорације, бонитирања, бубрења, контроле плодности земљишта и сл. Тако је урађен већи број студија, елабората и пројеката са картама различитог мјерила, за потребе одводњавања, наводњавања и бубрења земљишта, затим за потребе подизања засада, израду урбанистичких планова, планова развоја појединих рејона (на пр. Јужни Јадран) или Црне Горе у цјелини (пр. Пројекција развоја пољопривреде 1976-80) и друге потребе. У новије вријеме доста је рађено на проблемима бонитирања земљишта за потребе геодетске службе и катастра. Од 1972. урађене су педолошка, геолошка и климатолошка основа, критеријуми за бонитирање земљишта Црне Горе, детаљно проучена и обрађена републичка угледна земљишта као и средња угледна земљишта за 5 катастарских срезова: бококторски, андријевачки, иванградски, дурмиторски и никшићки. Овим је створена солидна основа за детаљно бонитирање и класирање земљишта Црне Горе.

Поред свега овога, у новије вријеме започети су неки пољски огледи са бубрењем, одводњавањем, наводњавањем и ерозијом земљишта у циљу проучавања одређених специфичних проблема појединих типова земљишта.

Ако бисмо сумирали резултате досадашњих педолошких истраживања у Црној Гори, како по обиму, тако и по садржају, могло би се закључити:

— Да је у Црној Гори, а тиме и у том дијелу Југославије, педогенетски проучена и искартирана у размјери карте 1:50.000 скоро цијела њена површина од 1.383.000 ха. Када се заврше још нека истраживања мањег обима и штампање свих секција,

послије САП Војводине, она ће имати потпун инвентар земљишта за цијелу своју територију.

— Да су нека подручја, нарочито она у равницама и долинама ријека, као и нека друга, особито значајна за пољопривреду, детаљније истражена. За неке површине у овим подручјима урађене су и врло детаљне карте, размјере 1:10.000, 1:5.000 и 1:2.500.

— Да је у свим овим истраживањима учествовао релативно мали број стручњака и специјализованих установа, који су, уз то, располагали скромним материјалним средствима и опремом. Овакво стање и услови, и поред примјене савремених метода, у појединим раздобљима истраживања свакако су утицали на обим, садржину, па и квалитет истраживања.

— Да је квалитет радова документован извјесним бројем штампаних и публикованих радова, што, скупа са свим истраживањима, чини обиман материјал и грађу за познавање земљишта Црне Горе.

Резултати педолошких истраживања допринијели су организовању и развоју пољопривреде у Црној Гори. Неки резултати ових истраживања нашли су најдиректнију примјену у решавању низа проблема, као што су: планирање и рејонирање пољопривредне производње, организовање пољопривредних добара, комбината и задруга, одводњавање, наводњавање и привођење култури земљишта неких подручја, подизање плантажних воћњака и винограда итд. Педолошка истраживања Црне Горе, заједно са оним у другим републикама, омогућила су израду прегледне педолошке карте Југославије мјерила 1:1.000.000, затим израду прегледне педолошке карте Европе, чија је израда у току и то у организацији ФАО/УНЕСКО. Она су допринијела разради и усавршавању класификације, односно укупном познавању земљишта Југославије.

И поред горњих констатација, чини се, резултати педолошких истраживања у нас нијесу до сада довољно коришћени, што нарочито важи за резултате истраживања на педолошкој карти 1:50.000. Потребно је нагласити да је ово основна педолошка карта, са доста података о земљиштима. Због тога она може корисно послужити као основа и бити од особите помоћи у свим врстама планирања, предузимању мјера и оперативних захвата у пољопривреди, шумарству, водопривреди, енергетици, саобраћају, управи, армији и сл. Отуда је обавеза свих органа и институција, па и Друштва за проучавање земљишта СРЦГ, које смо недавно основали, да популаришу и учине све како би се ови резултати што боље применили и користили у нашој пракси, а тиме допринијели укупном развоју.

Ваља на крају казати нешто о потреби будућих истраживања у области наука о земљишту. Ово тим прије што ће црногорској науци и пракси и у овом тренутку и убудуће требати низ других карата и података о земљишту. Ту спадају: бонитетне карте, карте ерозије, затим детаљне и врло детаљне карте за поједина мелиорациона, бујична и ерозиона подручја и објекте на тим подручјима. Неке од ових карата и до сада су рађене, али ће актуелност њихове израде доћи тек у наредном периоду. Свим овим картама, педолошка карта 1:50.000 може послужити као основа, али их не може у свему замијенити.

Поред овога, завршетком педолошке карте треба да се отвори, односно омогући ангажовање на низ других истраживачких проблема. То важи у мањој мјери у области генезе, картографије и класификације земљишта, знатно више у области мелиорација, плодности, обраде, бубрења земљишта и исхране биљака и нарочито у области заштите, бонитирања и уопште просторног уређења земљишта.

Највећи дио будућих истраживања, по свом карактеру, требало би да буду примјењена али се при томе не смије занемарити природнонаучна и фундаментална. Све ово поставља бројне задатке пред стручњаке у овој области и сродним дисциплинама. Да би се сви ти бројни задаци успјешно извршавали и на тај начин допринијело расветљавању одређених научних, стручних и практичних проблема, неопходно је да и Друштво за проучавање земљишта СР Црне Горе, оцјењује постигнуте резултате и на основу тога усмјерава активност, односно одређује правце и приоритет будућих истраживања у области земљишта и сложене проблематике у вези са земљиштем.

ЛИТЕРАТУРА

Злоковић Ђ. (1949): Библиографска грађа за педолошко проучавање југословенских земаља, Београд.

* * * : Четрдесет година Пољопривредног института Титоград, Титоград, 1977.

* * * : Извјештаји о раду Пољопривредног института — Титоград за године 1954-1977.

Павићевић Љ. (1974): Развој пољопривредних научно-истраживачких установа у Црној Гори до краја 1960. Пољопривреда и шумарство, бр. 2-3, Титоград.